

उत्तर बङ्ग विश्वविद्यालय
(दूरशिक्षा विभाग)
नेपाली
स्नातकोत्तर पाठ्यक्रम
दोस्रो खण्ड

पत्र	विषय	पूर्णाङ्क
छैटौं पत्र :	साहित्य तत्त्व, साहित्य सिद्धान्त र समालोचना पद्धति	.....१००
प्रथमार्द्ध :	साहित्य तत्त्व र पूर्वीय साहित्य सिद्धान्त	.....५०
द्वितीयार्द्ध :	पाश्चात्य साहित्य सिद्धान्त र समालोचना पद्धति	.....५०
सातौं पत्र :	नेपाली गद्य साहित्य	.....१००
प्रथमार्द्ध :	नेपाली निबन्ध	.....५०
द्वितीयार्द्ध :	नेपाली समालोचना	.....५०
आठौं पत्र :	तुलनात्मक साहित्य र विश्व साहित्यको सर्वेक्षण	.....१००
प्रथमार्द्ध :	तुलनात्मक भारतीय साहित्य	.....५०
द्वितीयार्द्ध :	विश्व साहित्यको सर्वेक्षण	..... ५०

विशेष अध्ययन पत्र

(नवौं र दशौं पत्रमध्ये कुनै एक पत्रको मात्र विशेष अध्ययन)

नवौं पत्र	लोक साहित्यशास्त्र र नेपाली लोक साहित्य एवं लोक संस्कृति	:१००
प्रथमार्द्ध :	लोक साहित्यशास्त्र	..... ५०
द्वितीयार्द्ध :	नेपाली लोक साहित्य र लोक संस्कृति	.....५०
अथवा		
दशौं पत्र	महाकवि लक्ष्मीप्रसाद देवकोटाका काव्य कृतिहरू	१००
प्रथमार्द्ध :	महाकवि देवकोटाका महाकाव्य	..... ५०
द्वितीयार्द्ध :	महाकवि देवकोटाका खण्डकाव्य र फुटकर कविताहरू	.....५०
क्रमिक मूल्याङ्कन		१००

उत्तर बङ्ग विश्वविद्यालय
स्नातकोत्तर नेपाली
दोस्रो खण्ड (दूरशिक्षा विभाग)
पाठ्यक्रम

यस खण्डमा सामान्य अध्ययन र विशेष अध्ययन गरी दुई थरीका पत्र रहनेछन् । सामान्य अध्ययन अन्तर्गत छैटौं पत्रदेखि क्रमशः आठौं पत्रसम्मको मान १०० - १०० अङ्क रहनेछ । यी पत्रहरू प्रथमार्द्ध अनि द्वितीयार्द्ध गरी दुई भागमा छुट्टयाइनेछ अनि प्रत्येक भागको मान ५० अङ्क रहनेछ । विशेष अध्ययन पत्रका रूपमा विद्यार्थीहरूले नवौं र दसौं पत्र मध्ये कुन एउटा छान्न पाउनेछन् । यी दुई पत्रहरू पनि प्रथमार्द्ध र द्वितीयार्द्ध गरी दुई भागमा छुट्टयाइएको छ र प्रत्येक भागको मान ५० अङ्क छ । असाइन्मेन्ट सबै पत्रहरूबाट मिलाएर जम्मा १०० अङ्क रहनेछ । यसरी लिखित परीक्षा र असाइन्मेन्ट गरेर दोस्रो खण्डमा ५०० अङ्कको परीक्षा हुनेछ ।

छैटौं पत्र : साहित्य तत्त्व, साहित्य सिद्धान्त र समालोचना पद्धति १००

प्रथमार्द्ध : साहित्य तत्त्व र पूर्वीय साहित्य सिद्धान्त .....५०.

पाठ्य विषय :

(क) साहित्य तत्त्व : साहित्य तत्त्वबारे पूर्वीय एवं पाश्चात्य आचार्यहरूका मान्यता ।

काव्य र साहित्य : अर्थ परिभाषा, प्रयोग - परम्परा, काव्यहेतु, काव्य-प्रयोजन काव्य-स्वरूप, काव्य-भेद ।

काव्य-तत्त्व : शब्द-शक्ति, अलङ्कार, गुण, रस, प्रतीक, विम्ब, मिथक, छन्द-विधान, लय र लयान्विति, वाक्चातुर्य एवं विनोदशीलता र काव्य-भाषा ।

शब्दशक्ति : परिभाषा, शब्द-शक्तिको उद्भावनामा स्फोटवाद र पुञ्जवादको भूमिका, शब्द-शक्तिका प्रकार - अभिधा,

लक्षणा, व्यञ्जनाहरूका भेदोपभेद र साहित्य अध्ययन,
काव्यार्थ बोधमा शब्दशक्तिको भूमिका

छन्द : अर्थ, परिभाषा, छन्द र लयको सम्बन्ध, छन्दको प्रयोग,
परम्परा, छन्दको प्रयोजन र उपयोगिता, छन्दका प्रकार र
तिनीहरूको सम्यक् अध्ययन ।

(ख) पूर्वीय साहित्य सिद्धान्त :

भारतीय काव्य-शास्त्रको उद्भव र क्रमिक
विकासको सर्वेक्षण तथा दार्शनिक पृष्ठभूमिको
परिचय ।

रस - सिद्धान्त :

साहित्यमा रसको अर्थ, रस-स्वरूप ।
रस-परम्परा, रस-निष्पत्ति प्रक्रिया विषयक
चिन्तनको विकासक्रम, रसानुभूति प्रक्रिया,
साधारणीकरण ।
काव्यमा रसको स्थिति, रस विरोधी
मत र तिनको प्रत्याहार, रस दोष,
रसवादका प्राप्ति र सीमा ।
रसका प्रकार र तिनीहरूको सोदाहरण परिचय,
रस र विरेचन प्रक्रियाको तुलनात्मक समीक्षा । रसवादी
प्रमुख आचार्यहरू ।

ध्वनि सिद्धान्त :

ध्वनि शब्दको व्युत्पत्तिगत अर्थ र प्रयोग-परम्परा ।
ध्वनि - चिन्तनको ऐतिहासिक विकासक्रम ।
ध्वनि विरोधी मत र तिनको प्रत्याहार ।
ध्वनि सिद्धान्तको स्थापना ।
ध्वनिको स्वरूप, लक्षण, काव्यमा ध्वनिको स्थान,
सत्ता र उपयोगिता, ध्वनिका भेदोपभेद (लक्षणामूल र
अभिधा-मूल), ध्वनि र शब्दशक्ति, ध्वनि र रस ।
-पूर्वीय काव्यशास्त्रीय परम्परामा ध्वनि-सिद्धान्तको स्थान
र मूल्य । ध्वनिवादी प्रमुख आचार्यहरू ।

Syllabus

- अलङ्कारवाद :**
- अलङ्कार शब्दको अर्थ, अलङ्कार र अलङ्कार्य ।
  - अलङ्कार विषयक चिन्तनको विकासक्रम ।
  - अलङ्कारको मनोवैज्ञानिक पक्ष, काव्यमा अलङ्कारको स्थिति, भूमिका र मूल्य ।
  - शब्दालङ्कार र अर्थालङ्कारहरूको सोदाहरण अध्ययन ।
  - अलङ्कारवादी प्रमुख आचार्यहरू ।
- रीतिवाद :**
- रीति शब्दको अर्थ, परिभाषा र प्रयोग-परम्परा ।
  - रीति-वृत्ति-शैली-मार्गको निरूपण ।
  - रीतिका भेद
  - काव्यमा रीतिको स्थान र मूल्य ।
  - काव्य- समीक्षा परम्परामा रीतिवादको स्थान र मूल्य । रीतिवादी प्रमुख आचार्यहरू ।
- गुण :**
- गुणको अर्थ र परिभाषा एवम् प्रयोग-परम्परा, आचार्यहरूका दृष्टिमा गुणका भेदहरू ।
  - काव्यमा गुणको स्थान र मूल्य ।
- वक्रोक्तिवाद :**
- वक्रोक्ति शब्दको अर्थ र परिभाषा ।
  - वक्रोक्तिको प्रयोग-परम्परा ।
  - वक्रोक्ति सम्बन्धी चिन्तनको ऐतिहासिक विकासक्रम ।
  - काव्यमा वक्रोक्तिको स्थिति र प्रयोजन ।
  - वक्रोक्तिका भेदोपभेदहरू र तिनीहरूको सोदाहरण परिचय ।
  - समीक्षा-सिद्धान्तमा वक्रोक्तिको स्थान र मूल्य ।
  - वक्रोक्तिवादी प्रमुख आचार्यहरू ।
- औचित्यवाद :**
- औचित्य शब्दको अर्थ, परिभाषा ।
  - औचित्यको प्रयोग-परम्परा, औचित्य-चिन्तन परम्परा ।
  - औचित्यका प्रकारहरू र काव्यमा औचित्यको स्थिति ।
  - औचित्यवादी प्रमुख आचार्यहरू ।

उपर्युक्त कुनै एउटा सिद्धान्तको अनुयोग गरी कुनै नेपाली कृति विशेषको समीक्षा ।

द्वितीयाद्ध : पाश्चात्य साहित्य सिद्धान्त र समालोचना पद्धति.....५०

पाठ्य विषय :

(क) पाश्चात्य समालोचना सिद्धान्त :

-ग्रीसेली, रोमेली, जर्मनेली, रसियाली, फ्रान्सेली तथा अङ्ग्रेजी साहित्यालोचन परम्पराहरूको परिचयात्मक सर्वेक्षण ।
प्रमुख साहित्य सिद्धान्तहरूको समीक्षात्मक अध्ययन ।

एरिस्टोटल :

अनुकरण सिद्धान्त :

अर्थ, परिभाषा, चिन्तनको पूर्व परम्परा, एरिस्टोटलका मूलभूत धारणा, परवर्ती समीक्षाशास्त्रमा अनुकरण-सिद्धान्तको प्रभाव, अनुकरण सिद्धान्तका प्राप्ति र सीमा, अनुकरण विरोधी मत ।

त्रासदी :

अर्थ, परिभाषा, लक्षण, स्वरूप, प्रकार, प्रयोजन, सफल त्रासदीका सङ्घटक तत्व, त्रासदी र महाकाव्य, त्रासदी र कमेडी, आधुनिक काव्य परम्परामा त्रासदीको स्थान र मूल्य ।

विरेचन :

अर्थ, परिभाषा, प्रयोग-परम्परा, विरेचनको प्रक्रिया र स्वरूप, विरेचनका विविध अर्थ, परवर्ती समीक्षाशास्त्रमा विरेचनको स्थान र मूल्य, विरेचन, साधारणीकरण र रसानुभूति, विरेचन सिद्धान्तका प्राप्ति र सीमा, विरेचन विरोधी मत । पाश्चात्य समालोचना सिद्धान्तको विकास परम्परामा एरिस्टोटलको अवदान, प्रभाव र स्थान ।

बेनेडिक्टो क्रोचे :

अभिव्यञ्जनावाद :

अर्थ, परिभाषा, आत्मदर्शन, सहजज्ञान, तार्किकज्ञान, सौन्दर्यात्मक सत्यको अभिव्यञ्जना र अभिव्यक्ति, अभिव्यञ्जनावादका प्राप्ति र सीमा, समालोचना परम्परामा यसको स्थान र मूल्य ।

Syllabus

टि. एस. इलियट :

प्रेरणाग्रहण (म्यैथ्यु आर्नोल्ड, अर्विड व्याविट, रेमी द, गुर्मो, एज्रा पाउन्ड, टि.ई.ट्युम, फ्रान्सेली प्रतीकवादी कविहरू) । परम्परा र वैयक्तिक प्रतिभा, निर्वैयक्तिकतावाद, वस्तुगत समीकरण ।
इलियटका समालोचना सिद्धान्तको आलोचना (एलिसियो विभास, यभोर विन्टस् साहित्यलोचन-परम्परामा इलियटको स्थान र मूल्य, इलियटका प्रमुख साहित्यिक मान्यता र तिनका सीमा ।

आइ. ए. रिचर्डस् :

प्रेरणाग्रहण - (फ्रायड, म्याक्स इस्टम्यान, सन्तायाना) ।
साहित्यालोचन र सौन्दर्यशास्त्र ।
मूल्य सिद्धान्त, छन्द र लय, सम्प्रेषण-सिद्धान्त, कल्पना सिद्धान्त, कला र सत्य ।
रिचर्डस्का समालोचना सिद्धान्तको आलोचना-जोन क्रो यान्सम, यभोर विन्टर्स साहित्यालोचन-परम्परामा रिचर्डस्को स्थान र मूल्य, रिचर्डस्का प्रमुख साहित्यिक सिद्धान्तका प्राप्ति र सीमा ।

अमेरिकेली नव-आलोचना : प्रमुख आलोचकहरू : जोन क्रो यान्सम, एलेन टेट, आर.पि.ब्ल्याकमर, केनेथ वर्क, क्लिन्थ ब्रुक्स ।

(ख) समालोचनाका पद्धतिहरूको सामान्य परिचय :

- ऐतिहासिक पद्धति ।
- जीवन-चरित्रात्मक पद्धति ।
- समाजशास्त्रीय पद्धति ।
- मनोविश्लेषणवादी पद्धति ।
- शैलीवैज्ञानिक पद्धति ।
- संरचनावादी पद्धति ।
- रूपवादी पद्धति ।
- प्रगतिवादी पद्धति ।

सन्दर्भ ग्रन्थहरू :

१. दण्डी - काव्यादर्श ।
२. मम्मट - काव्य प्रकाश ।
३. आनन्दवर्दन - ध्वन्यालोक ।
४. विश्वनाथ - साहित्य दर्पण ।
५. सोमनाथ सिग्देल - साहित्य प्रदीप ।
६. कोमलनाथ अधिकारी (अनु.) - साहित्य दर्पण ।
७. डिल्लीराम तिमसिना (अनु.) - काव्य मीमांसा ।
८. गोविन्दप्रसाद भट्टराई - पूर्वीय काव्य सिद्धान्त ।
९. केशवप्रसाद उपाध्याय - साहित्य प्रकाश ।
१०. हेमाङ्गराज अधिकारी - पूर्वीय समालोचना सिद्धान्त ।
११. डिल्लीराम तिमसिना र माधव भँडारी - छन्द र अलङ्कार ।
१२. गोविन्दप्रसाद ढुङ्गाना - छन्दोहार ।
१३. कुलचन्द्र गौतम - राघवालङ्कार ।
१४. नगेन्द्र - भारतीय काव्यशास्त्र ।
१५. नगेन्द्र - रस सिद्धान्त ।
१६. नगेन्द्र - पाश्चात्य काव्यशास्त्र ।
१७. नगेन्द्र - अरस्तू का काव्यशास्त्र ।
१८. वासुदेव त्रिपाठी - पाश्चात्य समालोचनाको सैद्धान्तिक परम्परा खण्ड (१,२) ।
१९. अभि सुवेदी - पाश्चात्य काव्यशास्त्र ।
२०. लीलाप्रसाद शर्मा - एरिस्टोटलको काव्यशास्त्र ।
२१. लीलाप्रसाद शर्मा - आइ. ए. रिचर्ड्सका साहित्यिक समालोचना सिद्धान्त ।
२२. गुमानसिंह चाम्लिङ - एरिस्टोटल र उनको काव्यशास्त्र ।
२३. सत्यदेव मिश्र - पाश्चात्य समीक्षा सिद्धान्त ।
२४. शिवकुमार मिश्र - मार्क्सवादी साहित्य चिन्तन : इतिहास तथा सिद्धान्त ।
२५. प्रतापनारायण टण्डन - पाश्चात्य समीक्षा की रूपरेखा ।

Syllabus

२६. नरेन्द्रदेव वर्मा - आधुनिक पाश्चात्य काव्य
और समीक्षा के उपाय ।

सातौं पत्र : नेपाली गद्य साहित्य १००

प्रथमाद्ध : नेपाली निबन्ध ५०

पाठ्य विषय :

- निबन्धको अर्थ, परिभाषा र निबन्धका तत्त्वहरू ।
- निबन्धका संरचनात्मक स्वरूप प्रकार र निबन्धको उद्भव तथा विकास ।
- नेपाली गद्यको उद्भव र विकास ।
- नेपाली निबन्धको उद्भव, विकास, स्वरूप, शैली र प्रवृत्ति ।

पाठ्य सामग्री :

(१) ईश्वर बराल (सम्पा.) - सयपत्री (निबन्ध सङ्ग्रह) :

(क) पृथ्वीनारायण शाह	-	'दिव्योपदेश'
(ख) चक्रपाणि चालिसे	-	'बुढ्याँइ' ।
(ग) शम्भुप्रसाद ढुङ्गेल	-	'महेन्द्रमल्ली'
(घ) हैकमसिंह राई	-	'गोर्खा समाज सुधारको आवश्यकता'

२. लक्ष्मीप्रसाद देवकोटाका निबन्धहरू :

- (१) लक्ष्मी निबन्ध सङ्ग्रह (सम्पूर्ण) ।
- (२) दाडिमको रुखनेर (निबन्ध सङ्ग्रह) :
  - (क) ' दाडिमको रुखनेर '
  - (ख) ' बेलामा '
  - (ग) ' फर्सीको भोल '
  - (घ) ' मातृभाषाको लागि '
  - (ङ) ' नेपाली भाषा '
  - (च) ' साँढे '
  - (छ) 'साहित्यमा शिवत्व '

(ज) 'कवि हुने धुनमा'

(३) शङ्कर लामिछाने - एब्सट्र्याक्ट चिन्तन प्याज (सम्पूर्ण) ।

(४) घनश्याम नेपाल (सम्पा.) निबन्ध-नन्दन (निबन्ध सङ्ग्रह) :

निम्नलिखित निबन्धहरू मात्र :

(क) पारसमणि प्रधान	-	'नेपाली हाम्रो मातृभाषा ।'
(ख) बालकृष्ण सम	-	'बर्दहामा सिकार'
(ग) केशवराज पिंडाली	-	'खै-खै'
(घ) हृदयचन्द्र सिंह प्रधान	-	'तसवीर '
(ङ) कृष्णप्रसाद ज्ञवाली	-	'परेवाको कलरव '
(च) श्याम गोतामे	-	'मपाई'
(छ) चन्द्रकुमार शर्मा	-	'तगारो '
(ज) भैरव अर्याल	-	'जय भुँडी '
(झ) रामलाल अधिकारी	-	'पढेको मूर्ख '
(५) ताना शर्मा	-	'प्यारिसकी पोक्ची '

द्वितीयाद्ध : नेपाली समालोचना ५०

पाठ्य विषय :

- नेपाली साहित्यमा समालोचनाको थालनी र विकास ।
- नेपाली समालोचनामा पूर्वीय एवम् पाश्चात्य समालोचना
- सिद्धान्तको प्रभाव, प्रेरणा र नेपाली समालोचनाका प्रवृत्तिहरू ।
- नेपाली साहित्यका प्रमुख समालोचकहरू :

मोतीराम भट्ट, राममणि आ. दी . बाबुराम आचार्य, सूर्यविक्रम ज्ञवाली, यदुनाथ खनाल, हृदयचन्द्रसिंह प्रधान, रामकृष्ण शर्मा, रत्नध्वज जोशी, ईश्वर बराल, तानाशर्मा, इन्द्रबहादुर राई, वासुदेव त्रिपाठी, कृष्णचन्द्रसिंह प्रधान , बालचन्द्र शर्मा, मोहनराज शर्मा , केशवप्रसाद उपाध्याय, कमल दीक्षित, दयाराम श्रेष्ठ, आनन्ददेव भट्ट, शरदचन्द्र शर्माहरूका समालोचना पद्धतिको अध्ययन ।

पाठ्य सामग्री :

१. यदुनाथ खनाल - साहित्यिक चर्चा ।

Syllabus

२. रामकृष्ण शर्मा - (क) सप्त शारदीय ।
(ख) दश गोर्खा ।
३. इन्द्रबहादुर राई - टिपेका टिप्णीहरू ।
४. कृष्णचन्द्रसिंह प्रधान (सम्पा.) - साभा समालोचना
(क) कृष्णचन्द्रसिंह प्रधान - एक सन्दर्भ : एक दृष्टि (भूमिका)
(ख) सूर्यविक्रम ज्ञवाली - 'नैवेद्य : समालोचना'
(ग) बालचन्द्र शर्मा - 'इन्दिरस, विद्यारण्यकेशरी
र वसन्त शर्मा'
(घ) गणेशलाल सुब्बा - 'मुना मदन : एक यथार्थवादी समालोचना'
(ङ) ईश्वर बराल - 'नेपाली कथा साहित्यको विषयमा'
(च) कमल दीक्षित - 'फूलमा भमरा कि बारुलो ?'
५. राममणि आ. दी. - कविता-रीति
६. भाइचन्द्र प्रधान - नेपाली जीवनमा रामायण
७. वासुदेव त्रिपाठी - (क) नेपाली कविताको सन्दर्भमा
साहित्यको संक्षिप्त चर्चा ।
(ख) नेपाली कविताको
नवीनतम परम्पराका
सापेक्षतामा ।
८. राजनारायण प्रधान - भानुभक्ताचार्यको जीवन
चरित्र
९. कुमार प्रधान - गिरीका कवितामा जातीय
भावना
१०. गुमानसिंह चाम्लिङ - कवि भानुभक्त आचार्यको
उपाधि र आदिकवित्वको
प्रश्न ।
- सन्दर्भ ग्रन्थहरू :**
१. मोतीराम भट्ट - कविवर भानुभक्ताचार्यको
जीवन चरित्र
२. वासुदेव त्रिपाठी - विचरण ।

Syllabus

३. वासुदेव त्रिपाठी	-	सिंहावलोकन ।
४. तारानाथ शर्मा (सम्पा.)	-	पच्चीस वर्षका नेपाली निबन्ध ।
५. ईश्वर बराल (सम्पा.)	-	भ्यालवाट ।
६. ईश्वर बराल (सम्पा.)	-	सयपत्री ।
७. ईश्वर बराल (सम्पा.)	-	हिमालचुली-को भूमिका ।
८. रामलाल अधिकारी (सम्पा.)	-	नेपाली निबन्ध-यात्रा ।
९. गुमानसिंह चाम्लिङ	-	मौलो ।
१०. विजयकुमार राई (सम्पा.)	-	गिरी रचनावली (खण्ड४)
११. कृष्णचन्द्रसिंह प्रधान (सम्पा.)	-	साभ्ना समालोचना ।
१२. लक्ष्मीदेवी सुन्दास (सम्पा.)	-	अकादमी निबन्धावली ।
१३. घनश्याम कँडेल (सम्पा.)	-	नेपाली समालोचना ।
१४. घनश्याम नेपाल (सम्पा.)	-	निबन्ध नन्दन ।
१५. हीरामणि शर्मा पौड्याल	-	समालोचनाको बाटोमा ।
१६. डी. पी. अधिकारी	-	नेपाली साहित्य र आलोचना ।
१७. आनन्ददेव भट्ट	-	व्यावहारिक समालोचना ।
१८. ऋषिराज बराल	-	मार्क्सवाद र उत्तरआधुनिकतावाद ।
१९. कृष्ण गौतम	-	आधुनिक आलोचना : अनेक रूप, अनेक पठन ।
२०. इन्द्रबहादुर राई	-	टिपेका टिप्पणीहरू ।
२१. इन्द्रबहादुर राई	-	अर्थहरूको पछिल्लि तर ।
२२. इन्द्रबहादुर राई	-	भानुभक्तका कृति : अध्ययनहरू ।
२३. इन्द्रबहादुर राई	-	सन्दर्भमा ईश्वर बल्लभका कविता ।
२४. राजनारायण प्रधान	-	केही कृति : केही स्मृति ।
२५. सरिता ढकाल	-	नेपाली साहित्यमा समालोचनाको समस्या ।
२६. सरिता ढकाल	-	प्रगतिवादी दृष्टिमा केही समालोचना ।
२७. केशवप्रसाद उपाध्याय	-	विचार र व्याख्या ।
२८. नरेन्द्र चापागाई (सम्पा.)	-	पूर्वाञ्चल समालोचना सङ्ग्रह ।
२९. शिव प्रधान (सम्पा.)	-	बृहत् समालोचना ।

Syllabus

३०. मोहनराज शर्मा - समकालीन समालोचना :
सिद्धान्त र प्रयोग ।
३१. गोविन्द भट्ट - गोविन्द भट्टका समालोचना ।

आठौं पत्र : तुलनात्मक साहित्य र विश्व साहित्यको सर्वेक्षण १००

प्रथमाद्ध : तुलनात्मक भारतीय साहित्य ५०

पाठ्य विषय :

- तुलनात्मक साहित्य - तुलनात्मक साहित्यको परिचय, परम्परा, प्रयोग, उपयोगिता र महत्व ।
- तुलनात्मक साहित्य र तुलनात्मक भारतीय साहित्य ।
- भारतीय संविधानको आठौं अनुसूचीमा अन्तर्भुक्त प्रमुख भारतीय भाषाका साहित्यको तुलनात्मक सर्वेक्षण ।
- नेपाली साहित्य र बङ्गला/हिन्दी/मराठी/असमिया/साहित्यमध्ये कुनै एउटाको तुलनात्मक अध्ययन ।

द्वितीयाद्ध : विश्व साहित्यको सर्वेक्षण ५०

- (१) वाल्मीकि (२) व्यास (३) भास (४) कालिदास (५) भर्तृहरि (६) वाणभट्ट
(७) भवभूति (८) शूद्रक (९) पञ्चतन्त्रकार विष्णु शर्मा (१०) होमर
(११) विलियम शेक्सपियर (१२) उमर खैय्याम (१३) अमिर खुसरो
(१४) विलियम वर्डस्वर्थ (१५) जोन किट्स (१६) पर्सी बिस सेली
(१७) बर्नार्ड स (१८) लु स्युन (१९) फ्योदोर दस्तोएव्स्की (२०) आन्तोन
चेखव (२१) लियो टल्सटय (२२) हेनरिक इब्सन (२३) मान्सुओ बासो
(२४) गी द मोपासाँ (२५) माइकेल दि मोतें (२६) म्याक्सिम गोर्की (२७) वाल्ट
हिवटम्यान (२८) यासुनारी कावाबाता (२९) मुन्सी प्रेमचन्द्र (३०) रविन्द्रनाथ
ठाकुर (३१) बङ्किमचन्द्र चटर्जी (३२) शरदचन्द्र चट्टोपाध्याय (३३) सुब्रह्मण्यम
भारती (३४) राहुल सांकृत्यायन (३५) आर. के . नारायण (३६) बतोल्ल ब्रेख्त
र (३७) सामुएल बेकेटका जीवनी र साहित्यिक प्रवृत्तिहरू एवं सम्बन्धित

विधामा उनीहरूले गरेका योगदानको परिचयात्मक अध्ययन तथा नेपाली साहित्यको सम्बन्धित विधामा उनीहरूको प्रभाव-प्रेरण।

सन्दर्भ ग्रन्थहरू :

१. इन्द्रनाथ चौधरी	-	तुलनात्मक साहित्य की भूमिका
२. नवनीता देवसेन	-	काउन्टर प्वाइन्ट : एसेज इन कम्प्यारेटिव लिटरेचर ।
३. अमीय देव	-	दि आइडिया अव् कम्प्यारेटिव लिटरेचर इन इन्डिया ।
४. पि. मरुदनायगम	-	सेवेन सिज एसेज इन कम्प्यारेटिव लिटरेचर ।
५. हेनरी गिफोर्ड	-	कम्प्यारेटिव लिटरेचर ।
६. हचारी लेविन	-	ग्राउन्डस् फर् कम्प्यारिजन ।
७. के. अय्यप्पा पाणिकर	-	स्पट लाइट अन कम्प्यारेटिव इन्डियन लिटरेचर ।
८. डब्ल्यू. बि. फ्रेडरिक (सम्पा.)	-	कम्प्यारेटिव लिटरेचर ।
९. बलदेव उपाध्याय	-	संस्कृत साहित्य का इतिहास ।
(१०) बदरीनाथ भट्टराई	-	संस्कृत साहित्यको सिंहावलोकन ।
(११) टीकाराम शर्मा	-	कालिदास ।
(१२) हंसपुरे सुवेदी	-	संस्कृत वाङ्मय : संक्षिप्त अध्ययन
(१३) घटराज भट्टराई	-	संस्कृतका अमर साहित्यकार ।
(१४) ए. बि. किथ	-	ए हिस्ट्री अव् संस्कृत लिटरेचर ।
(१५) तारानाथ शर्मा	-	पश्चिमका केही महान् साहित्यकार ।
(१६) शारदाप्रसाद घिमिरे	-	विश्वका कविको जीवनी
(१७) नरेन्द्रमणि आ. दी.	-	युरोपीय साहित्यको नमुना ।
(१८) ने. रा. प्र. प्र. (प्रकाशक)	-	विश्व साहित्यको रूपरेखा ।
(१९) राजनारायण प्रधान	-	दश महान् नाटककार ।
(२०) इन्द्र सुन्दास (अनु.)	-	बङ्गला साहित्यको इतिहास ।
(२१) रामचन्द्र शुक्ल	-	हिन्दी साहित्य का इतिहास ।

Syllabus

(२२) डा. नगेन्द्र (सम्पा.)	-	हिन्दी साहित्य का इतिहास ।
(२३) हजारीप्रसद द्विवेदी	-	हिन्दीसाहित्य का समालोचनात्मक इतिहास ।
(२४) सुकुमार सेन	-	बङ्गला साहित्ये इतिहास ।
(२५) असीत बन्द्योपाध्याय	-	बाङ्गला साहित्ये सम्पूर्ण इतिहास
(२६) श्रीकुमार बन्दोपाध्याय	-	बङ्ग साहित्ये उपन्यासेर धारा ।
(२७) दीप्ति त्रिपाठी	-	आधुनिक बाङ्गला काव्य : परिचय ।
(२८) आशुतोष भट्टाचार्य	-	बाङ्गला मङ्गल काव्ये इतिहास ।
(२९) एमिल लिग्वी र लुई कजामियाँ	-	हिस्ट्री अन्ड इङ्लिस लिटरेचर ।
(३०) शिशिरकुमार घोष (सम्पा.)	-	आयन् इन्टिग्रेटेड हिस्ट्री अन्ड इन्डियन लिटरेचर ।

विशेष अध्ययन पत्र

(नवौं र दशौं पत्रमध्ये कुनै एक पत्रको मात्र विशेष अध्ययन)

नवौं पत्र

लोक साहित्यशास्त्र र नेपाली लोक साहित्य एवं लोक संस्कृति : १००

प्रथमाद्ध : लोक साहित्यशास्त्र ५०

पाठ्य विषय :

लोक, लोकवार्ता र लोक साहित्य ।

- लोकसाहित्यको अवधारणा, परिभाषा, स्वरूप, प्रकार वा भेदहरूको अध्ययन ।
- लोक साहित्यको वर्गीकरणका आधारहरू ।
- लोक साहित्य अध्ययनका (क) अर्थतत्त्ववादी (ख) रूपतत्त्ववादी र (ग) कथानक-रूढी विश्लेषणवादी पद्धतिहरूको विस्तारपूर्वक अध्ययन । विशेष अध्येतव्य : जि. एस. फ्राजर, भ्लादिमिर प्रोप र स्टिथ थम्पसन प्रणीत पद्धतिहरू ।

द्वितीयार्द्ध : नेपाली लोक साहित्य र लोक संस्कृति ५०

पाठ्य विषय :

- नेपाली लोकजीवन र संस्कृतिको परिचय ।
- नेपाली लोकसाहित्यको पृष्ठभूमि र स्रोत ।
- नेपाली लोक साहित्यको वर्गीकरण ।
- नेपाली लोकसाहित्यका विधा, उप-विधाहरू (लोक-कथा, लोक-कविता, लोकगीत, लोकगाथा, लोकोक्ति तथा गाउँखाने कथाको विश्लेषणात्मक अध्ययन ।)
- नेपाली लोक नाट्य, नृत्य र नृत्तहरूको वर्गीकरण एवं विशेषताहरूको अध्ययन ।
- नेपाली साहित्यमा लोकसाहित्यको प्रभाव ।
- लोक साहित्य अध्ययनको कुनै एउटा पठित सिद्धान्त र पद्धतिको अनुप्रयोग गरी नेपाली लोक साहित्यको कुनै एउटा भेद विशेषको अध्ययन ।

सन्दर्भ ग्रन्थहरू :

१. धर्मराज थापा र हंसपुरे सुवेदी - नेपाली लोकसाहित्यको विवेचना
२. तुलसी दिवस .(संयो.) - नेपाली लोक संस्कृति सङ्गोष्ठी ।
३. काजिमान कन्दड्वा - नेपाली जन साहित्य
४. एम.एम. गुरुड - विर्सिएको संस्कृति
५. जनकलाल शर्मा - हाम्रो समाज : एक अध्ययन
६. प्रेम कुमार खत्री - नेपाली समाज र संस्कृति
७. शान्ति सुरभ - हाम्रो संस्कृति : एक अध्ययन
८. बालकृष्ण सम - ललितकला
९. शान्तिराज शर्मा - खस किरात संस्कृति
१०. डा. सत्येन्द्र - लोक साहित्य विज्ञान
११. कृष्णदेव उपाध्याय - लोक साहित्य की भूमिका

Syllabus

१२. श्याम परमार	-	भारतीय लोकसाहित्य ।
१३. श्रीराम शर्मा	-	लोकसाहित्य : सिद्धान्त और प्रयोग ।
१४. जवाहरलाल हान्दु	-	लोकसाहित्य : स्वरूप एवं सर्वेक्षण ।
१५. दिनेश्वर प्रसाद	-	लोक साहित्य और संस्कृति ।
१६. कमला प्रसाद (सम्पा.)	-	लोकसाहित्य और संस्कृति ।
१७. राजीवलोचन शर्मा	-	जनजातीय जीवन और संस्कृति ।
१८. स्टिथ थम्पसन	-	मोटिफ-इन्डेक्स अन्व फोक लिटरेचर (६ खण्ड)
१९. भ्लादिमिर प्रप	-	दि मोर्फोलजी अन्व फोक टेल्लस ।
२०. जि. एस. फ्राजर	-	दि गोल्डन बाउ ।
२१. विलियम क्रुक	-	रिलिजन आयन्ड फोकलोर अन्व नर्दन इन्डिया ।
२२. एस. एडमन्ड मुनरो	-	लोर एन इन्ट्रोडक्सन टु दि साइन्स अन्व फोकलोर एण्ड लिटरेचर ।
२३. अलान डन्डस	-	दि स्टडी अन्व फोकलोर ।
२४. अलान डन्डस	-	एसेज इन फोकलोरिस्टिक्स ।
२५. जवाहरलाल हान्दु र अन्य (सम्पा.)	-	फोकलोर इन इन्डिया (खण्ड १,२,३)
२६. एस. एस. गुप्त (सम्पा.)	-	स्टडिज इन इन्डियन फोक-कल्चर ।
२७. टि.एस. इलियट	-	टुवार्डस् दि डेफिनिशन् अन्व कल्चर ।

विशेष अध्ययन पत्र (कुनै एक पत्रको मात्र विशेष अध्ययन)

दशौं पत्र

महाकवि लक्ष्मीप्रसाद देवकोटाका काव्य कृतिहरू	१००
प्रथमार्द्ध : महाकवि देवकोटाका महाकाव्य	५०

पाठ्य विषय :

- महाकवि लक्ष्मीप्रसाद देवकोटाको साहित्यिक परिचय र उनका जीवनमा

घटेका उल्लेखनीय घटनाहरू ।

- महाकवि लक्ष्मीप्रसाद देवकोटाको काव्य-यात्रा, काव्य-यात्राका चरणहरू र चरणगत प्रवृत्तिहरूको समीक्षात्मक अध्ययन ।
- पूर्वीय एवं पाश्चात्य काव्याचार्यहरूका महाकाव्यसम्बन्धी मान्यता एवम् धारणाहरूका आधारमा महाकवि देवकोटाका महाकाव्यहरूको विशेष अध्ययन ।
- नेपाली महाकाव्यको परम्परा र महाकवि लक्ष्मीप्रसाद देवकोटाले त्यस क्षेत्रमा गरेका योगदानको समीक्षात्मक मूल्याङ्कन नेपाली साहित्यको इतिहासमा देवकोटाको स्थान निर्धारण ।
- महाकवि देवकोटाका महाकाव्यका सबल र दुर्बल पक्षहरूको विवेचन ।
- महाकविका रूपमा लक्ष्मीप्रसाद देवकोटा ।
- महाकवि देवकोटा र नेपाली कविताका प्राप्तिहरू ।

पाठ्य कृति :

१. शाकुन्तल (महाकाव्य) ।
२. सुलोचना (महाकाव्य) ।
३. महाराणा प्रताप (महाकाव्य) ।
- ४ वनकुसुम (महाकाव्य) ।
- ५ पृथ्वीराज चौहान (महाकाव्य) ।
- ६ प्रमिथस (महाकाव्य) ।

द्वितीयाद्ध : महाकवि देवकोटाका खण्डकाव्य र फुटकर कविताहरू ५०

पाठ्य विषय :

खण्डकाव्यसम्बन्धी शास्त्रीय मान्यता तथा धारणाहरूका आधारमा महाकवि देवकोटाका खण्डकाव्यहरूको विशेष अध्ययन ।

नेपाली खण्डकाव्यको परम्परा र महाकवि देवकोटाले त्यस क्षेत्रमा गरेका योगदानको समालोचनात्मक मूल्याङ्कन ।

महाकवि देवकोटाका खण्डकाव्यहरूमा पाइने सबल र दुर्बल पक्षहरूको विवेचन ।

खण्डकाव्यकारका रूपमा महाकवि देवकोटा र नेपाली साहित्यको इतिहासमा उनको स्थान ।

Syllabus

महाकवि देवकोटाका फुटकर, कविताको संरचना-स्वरूप, भाव वा विषयवस्तु, भाषाशैली, छन्द-लय विधान, शीर्षक, बिम्ब-अलङ्कार-प्रतीक, कवित्व आदिका आधारमा ती फुटकर कविताहरूको समीक्षात्मक अध्ययन ।

पाठ्य कृति :

१. मुना-मदन (खण्डकाव्य) ।
२. कुञ्जिनी (खण्डकाव्य) ।
३. लूनी (खण्डकाव्य) ।
४. मायाविनी सर्सि (खण्डकाव्य) ।
५. सृजामाता(खण्डकाव्य) ।
६. भञ्जना वर्णन (खण्डकाव्य) ।
७. म्हेन्दु (खण्डकाव्य) ।
८. भिखारी (कविता सङ्ग्रह) ।
९. लक्ष्मी (कविता सङ्ग्रह) ।

सन्दर्भ ग्रन्थहरू :

१. वासुदेव त्रिपाठी - सिंहावलोकन ।
२. कुमारबहादुर जोशी - देवकोटाका कविता यात्राको विश्लेषण र मूल्याङ्कन ।
३. कुमारबहादुर जोशी - देवकोटाका प्रमुख कविता कृतिको कालक्रमिक विवेचना ।
४. कुमारबहादुर जोशी - देवकोटाका कवितामा प्रकृति
५. कुमारबहादुर जोशी - महाकवि देवकोटा र उनका महाकाव्य ।
६. वासुदेव त्रिपाठी र ठाकुरप्रसाद पराजुली (सम्पा.) - मैना ।
७. चूडामणि बन्धु - देवकोटा ।
८. नित्यराज पाण्डे - महाकवि देवकोटा ।
९. जनकलाल शर्मा - महाकवि देवकोटा - एक व्यक्ति : दुई रचना ।
१०. डा. ईश्वर बराल - देवकोटा र उनका महाकाव्य ।
११. राममणि रिसाल - नेपाली काव्य र कवि ।
१२. सि. बि. श्रेष्ठ - माई रेमिनिसेन्स अफ् दि ग्रेट पोयट लक्ष्मीप्रसाद देवकोटा ।
१३. डेविड रुबिन - नेपाली डिम्स : नेपाली विजन ।
१४. माइकल जे. हट - मुनामदन (अङ्ग्रेजी)